

УДК 343

Тимчук О.Л.

канд. юрид. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

ОФІЦІЙНА РОСІЙСЬКА ІДЕОЛОГІЯ: ДЖЕРЕЛА І ЗМІСТ

Російська агресія проти України спирається на певну систему тверджень і постулатів, які із певними застереженнями можна вважати своєрідною ідеологією. Цю систему поглядів умовно називають «рашизмом», хоча на відміну від офіційного марксизму-ленінізму радянських часів, сучасна російська пропаганда не розробила настільки цілісної і всеохоплюючої ідеології, однак певні кроки на цьому шляху були зроблені. Основні постулати рашизму широко транслюються

російськими ЗМІ, містяться в заявах вищого керівництва рф та особисто Путіна. Для більш освіченої публіки ідеологічні постулати рашизму публікують в літературі, наукових статтях та викладають у вищих навчальних закладах. Про значення ідеології свідчать слова неофашиста-імперця О.Дугіна про те, що в сучасній рф роль Інституту філософії повинна бути не менша, аніж Генерального штабу. Відомий американський історик Т.Снайдер прямо характеризує ідеологію сучасної рф як фашистську, вбачаючи її корені у трьох концепціях: християнському тоталітаризмі І.Львіна, євразійстві Л.Гумільова та «євразійському» нацизмі О.Дугіна.

Свої ідеологічні постулати Кремль намагається підкріпити псевдонауковою базою, щоб у ці тези легше вірилося. Зробити це пропонується за допомогою цивілізаційного підходу до історії. Його суть у тому, що історія розвитку людства постає як історія окремих цивілізацій, при цьому в кожний період історії на піку розвитку знаходиться певна цивілізація зі своїм особливим укладом, культурою, традиціями. Як і живі організми, цивілізації народжуються, дорослішають, досягають розквіту, старіють та вмирають. В сучасних суспільних науках цей підхід давно сприймається дуже критично. Проте підтекст цього підходу в межах ідеології рашизму цілком зрозумілий: західна цивілізація своє вже віджила, а російська знаходиться на підйомі. Саме цими міркуваннями керується Путін, критикуючи «нав'язування Заходом своїх цінностей».

З 2023 р. в російських університетах з'явився новий початковий курс – «Основи російської державності», викладання якого має прищепити студентам «розвинене почуття громадянськості та патріотизму», тобто по суті сприяти лояльності молоді до влади та запобігти опозиційним настроям. Цей курс розроблявся в межах проекту «ДНК росії». Йдеться про особливий світогляд та систему цінностей, які повинні розділяти всі громадяни через «приналежність до російської цивілізації та російського суспільства». У курсі перераховані ключові поняття цієї системи і «відповідні їм ціннісні домінанти». Один з авторів курсу, кремлівський політтехнолог А.Полосін у громадських виступах називає властивістю російського народу месіанство і «обов'язкову наявність надії». Ідеологи курсу відверто зазначають, що російська цивілізація із самого початку складалася з ясным розумінням своєї винятковості як останнього зберігача віри та правди. Вражають претензії на непогрішність самих росіян та російської держави, їх монополія на істину, моральну вищість та історичну правоту. Гротескним втіленням таких уявлень є ч.3 ст. 67 конституції цієї держави, де прямо говориться про те, що російська федерація «забезпечує захист історичної правди».

Зазначений курс пропонує системну модель світогляду, в основі якої лежить так званий пентабазис – базова структура, що включає п'ять взаємопов'язаних опорних елементів: «людина-сім'я-суспільство-державо-країна», на якій ґрунтується ідентичність людини. Однією з ключових загроз російській цивілізації проголошується саме експансія західного ультралібералізму. Натомість в т.зв. СВО (агресії проти України) російські ідеологи вбачають прояв абсолютного суверенітету рф та її здатності протистояти невідомому колективному Заходу. Автори «Основ російської державності» обґрунтовують право рф «перезбирати» пострадянський простір у власних інтересах, якщо його складові, тобто держави колишнього СРСР, займають антиросійську позицію. Подібний великодержавний шовінізм та експансіонізм створюють теоретичне підґрунтя для «повернення історично російських земель».

Один з ідеологів РПЦ протоієрей В.Чаплін ще у 2007 р. стверджував, що суспільство і російська держава мають в першу чергу духовне призначення – збереження традиційної віри. При цьому церква, держава і народ повинні являти собою єдине ціле. Також, на думку В.Чапліна, слід в усьому йти своїм власним шляхом, оголошуючи собі та іншим: росія – єдина справжня християнська цивілізація, що не боїться кинути виклик Заходу, який відірвався від своїх релігійних коренів. Таким чином рф, згідно офіційної ідеології, оголошується своєрідним заповідником «справжньої» духовності. В рф набула також характеру культу міфологема так званих «російських традиційних духовно-моральних цінностей», які ніби то радикально відрізняють росіян від жителів Заходу, що морально і культурно занепадає. Сучасна російська пропаганда не лише демонізує українців, але й «скасовує» їх та Україну як таку, по суті заперечуючи існування українців як окремого народу. У своїй відомій статті 2021 р. Путін стверджував, що уявлення про окремість від російського український народ з'явилося у другій половині 19 ст. в середовищі польської еліти та частини «малоросійської інтелігенції», а потім було підхоплено австрійською владою. Російський диктатор в своїй статті бідкається, що саме радянська національна політика – замість великої російської нації, триєдиного народу, що складається з великоросів, малоросів і білорусів – закріпила на державному рівні положення про три окремих слов'янських народи: російський, український і білоруський.